

בירורים בהלכה

תפילה בשטח פתוח

במקום המוקף מחיצות (ולאו דווקא עם גג, עיי ברכי יוסף שם, ובשעי"ת שכן נהגו בירושלים, אמנם המג"א הביא בשם הזוהר שיש להתפלל בבית, משמע גם עם גג, ועיין בזה בפסק"ת בשם האדמו"ר מקאמרנא. ועיי באשל אברהם [בוטשאטש] שכתב שסגי להתפלל כנגד קיר אחד בלבד, ואפשר שס"ל שכבר כך נכנע בפני המקום). אמנם, לחשש שמא יפריעו לו עוברי דרכים, מספיק אם התפילה היא בצד הדרך.

בעל ספר האשכול (שם) כתב, שכאשר מתפללים בציבור, ניתן להתפלל בחוץ. ייתכן, שסברא זו היא דווקא לפי שיטתו שעיקר ההקפדה היא להתפלל בפני רבים, ואם רבים מתאספים ביחד ניתן. אולם לפי סברת רש"י ומהר"י אבוהב שיטתו חיסרון בהכנעה בפני הקב"ה, ייתכן שאף בציבור כך.

לאור זאת, יש לדון בתפילה בכותל המערבי, שהרי הוא מקום פתוח, ונאמרו מספר הסברים:

(א) יש שרצו ליישב עפ"י דברי התוס' (ברכות שם) בהסברם מדוע יצחק התפלל בחוץ? ותירצו, שהתפלל בהר המוריה. וביארו אחרונים (הו"ד בכף החיים), מפני ששם ליבו נכנע למקום מחמת קדושת המקום. כיוון שכך, גם בכותל המערבי ניתן לומר סברא זו (מיס חיים לגרנ"ד הלוי ג, ז; ועיי צ"א יח, יח שדחה סברא זו, דא"כ מכל צד וכיוון שרואים את הר המוריה נאמר כך, ונתת דבריך לשיעורים. וצ"ע).

(ב) עוד כתבו, שגם הכותל נחשב כמוקף מחיצות (צ"א שם, ואף שהם רחוקות אחת מן השניה, ולפי סברת האשל אברהם דלעיל בוודאי סגי, שהרי מתפלל כנגד הכותל).

(ג) שכאשר זהו מקום קבוע לתפילה ג"כ אין בכך בעיה (צ"א שם, ושם סמך על כך שהתפללו ברחובה של עיר בתעניות כמבואר בגמ' בתענית כו; אמנם בגמ' שם מבואר שהטעם שלא התפללו בבית הכנסת הוא משום דהוי כעין 'גלות' ומשמע שהעיקר הוא לעורר את העם לתפילה, וא"כ אפשר שדווקא ברחוב נכנע ליבם, וברמב"ם הל' תעניות פ"א הכ"א משמע שהתפללו ברחוב מפני שלא היה מקום בבית הכנסת, אמנם לרמב"ם עצמו לק"מ שהרי לא הזכיר שלא להתפלל ברחוב).

למדנו בגמרא: (ברכות לד, ב) "אמר רב כהנא: חציף עלי מאן דמצלי בבקתא". מדברי הראשונים נראה שישנם שני כיוונים מרכזיים בהסבר הדין (אמנם, הרמב"ם והרי"ף לא הזכירו מימרא זו להלכה, ונראה שלא גרסו, וברש"ש כתב שפירשו ביקתא כבית קטן ואפל, ודין זה הוזכר במימרא שלפניה, להתפלל בבית שיש בו חלונות):

(א) רש"י פירש ש'בקתא' הכוונה היא 'בקעה' דהיינו שטח פתוח, והטעם הוא 'שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת המלך', ובדומה לזה כתב הב"י בשם מהר"י אבוהב (סי' צ): "שמאחר שהוא במקום מגולה ואינו נכנע לפני בוראו להסתתר...הרי זה עז פנים". כלומר, תפילה במקום מגולה פוגעת במהות התפילה, שהיא שיכנע בפני הקב"ה, וכ"כ שו"ע (צ, ה).

(ב) ראשונים אחרים (ראבי"ה ברכות סי' צז; אשכול לט, ב) פירשו, שהקפדה היא שלא להתפלל ברחוב העיר שיש שם אנשים רבים (וגירסתם בגמ': 'פקתא'. אמנם בגמ' ברכות נד, א; מו"ק טו, ב מצאנו את 'פקתא דערבות' ומהקשר הסוגיא וכפרש"י משמע שמדובר על בקעה), ומהו טעם ה'חוצפה'? יש שכתבו שכיוון שיכול להתפלל בביתו, ומתפלל בחוץ בפני רבים, הרי זו דרך גאוה שמראה עצמו לכל הציבור כאילו הוא רגיל בתחנונים (ראבי"ה שם, אשכול בהסבר הראשון), או מפני שהעוברים והשבים מפריעים לו בתפילתו (אשכול בהסברו השני, וכן הסביר הב"י את דברי התוס' ברכות שם בתירוצם השני כיצד יצחק התפלל בחוץ, ותמה מדוע מחמת זה נאמר שאדם זה 'חצוף', אך הב"י והט"ז הסבירו שגם כוונת התוס', שנראה שאינו מכניע ליבו כשיש בני"א).

נמצא, שלפי הביאור הראשון הקפידא היא שלא להתפלל בשטח פתוח, ואילו להסבר השני דווקא במקום שיש עוברים ושבים (בילקוט שמעוני כי תצא תקלד מובא שלא להתפלל הן ברה"ר והן בבקעה, אולם בבקעה הטעם משום שדומה לעובדי ע"ז, וצ"ב).

הפרי מגדים (שם א"א סק"ו) כתב, שאם החשש הוא כביאור הראשון, אזי ההקפדה היא להתפלל דווקא